

Ключові слова: експортний потенціал, плодово-овочева продукція, сільськогосподарські товаровиробники, аграрна сфера.

Анотація.

Бабан Т.А. **Экспортный потенциал малых субъектов хозяйствования аграрной сферы.**

На основе исследования научных работ предложено собственное определение понятия «экспортный потенциал предприятия» и основные этапы его формирования. Рассмотрены особенности формирования и развития экспортного потенциала сельскохозяйственных товаропроизводителей в современных условиях. Определены факторы, которые влияют на формирование экспортного потенциала малых сельскохозяйственных товаропроизводителей. Определены основные направления развития экспортного потенциала малых сельскохозяйственных товаропроизводителей.

Ключевые слова: экспортный потенциал, плодово-овощная продукция, сельскохозяйственные товаропроизводители, аграрная сфера.

Abstract.

Baban T.O. **Export potential of small agricultural entities.**

On the basis of research of scientific achievements the own definition of the concept of «export potential of the enterprise» and the main stages of its formation and development are proposed. The features of formation and development of export potential of agricultural producers under modern conditions are considered. The factors affecting the export potential of small agricultural producers are identified. The main directions of development of export potential of small agricultural producers are determined.

Key words: export potential, fruit and vegetable production, agricultural producers, agrarian sphere.

УДК: 338.534:338.43:636/664

МЕХАНІЗМ ФОРМУВАННЯ ЦІНОВОГО ЛАНЦЮГА НА ТВАРИННИЦЬКУ ПРОДУКЦІЮ В СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

**КРАВЧЕНКО О.М., к.е.н., доцент,
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Постановка проблеми у загальному вигляді. Головною особливістю існуючого економічного простору є численність і різногалузевість учасників (суб'єктів, операторів) агропродовольчого ринку, що значно ускладнює механізм ціноутворення на соціально значущі продукти харчування, зокрема, тваринницьку продукцію. Зазначене призводить до цінових дисбалансів і до перекосів пропорцій

створеної доданої вартості. Наслідком деформацій ціни є стримування як гармонійного розвитку аграрного сектора економіки, особливо села, так і соціально-економічного розвитку країни в цілому.

Саме в ціні, як у фокусі, відображаються всі суспільно-економічні проблеми, особливо виробничі й соціальні. Відтак, проблема недосконалості механізму ціноутворення між учасниками агропродовольчого ринку є причиною стримування сталого розвитку країни. Тому є нагальна потреба у оцінці й аналізі складових цінового ланцюга на продукцію тваринництва з одночасним аналізуванням основних показників соціально-економічного розвитку країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми ціноутворення на ринку сільськогосподарської продукції, в тому числі, в контексті купівельної спроможності населення, активно досліджуються вченими Національного наукового центру «Інституту аграрної економіки», серед яких такі відомі, як: О.В. Боднар, В.Н. Зимовець, О.А. Козак, Н.Г. Копитець, І.І. Лукінов, З.П. Ніколаєва, В.Ю. Протасов, О.М. Шпичак, О.О. Шпичак та інші [1-5]. Також заслуговує на увагу робота М.К. Пархомця щодо ціноутворення у підприємствах агропромислового виробництва [6]. Питання формування ціни на продукти харчування розглянуто в працях О.В. Жегус та Л.О. Попової [7]. Проте в сучасному динамічному економічному просторі, який охоплює цілий спектр явищ, як мінливість, нестійкість, невизначеність, складність, неясність або неоднозначність, залишаються недостатньо дослідженими питання механізму ціноутворення на тваринницьку продукцію, особливо в умовах сучасного незадовільного соціально-економічного становища населення.

У зарубіжній літературі питанням формування ціни у ланцюгу з постачання продуктів харчування від сільськогосподарського виробника до кінцевого споживача (населення) приділено значно більше уваги, а саме, такими вченими: J. Varachona і W. Chulaphan (Тайланд) [8], I. Hassouneh, T. Serra і J.M. Gil (Іспанія) [9], H. Karikallio (Італія) [10], S. Kimmel (США) [11], X. Liu (Фінляндія) [12], P. Vavra і V. Goodwin (Франція) [13] та іншими. Незважаючи на це, аналіз останніх досліджень не дає загальної картини щодо кількісної оцінки сформованого цінового ланцюга на тваринницьку продукцію в умовах сучасного соціально-економічного розвитку країни.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є здійснення кількісної оцінки механізму цінового ланцюга на продукцію тваринництва та проведення аналізу основних соціально-економічних показників розвитку країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основними учасниками агропродовольчого ринку тваринницької продукції є сільськогосподарські виробники (господарства всіх категорій), переробні підприємства харчової промисловості, підприємства оптово-роздрібною торгівлі, держава та кінцевий споживач – населення. Відносно стану розвитку учасників ринку на «вході» та «виході», в Україні, за результатами 2017 року, сільськогосподарськими товаровиробниками продукції тваринництва є 2,7 млн господарств населення, які виробляють 54,2 % продукції, та 2,3 тисячі підприємств різних організаційно-правових форм господарювання, які виробляють 47,8 %. Частка останніх у структурі споживчої ціни не перевищує третини грошової виручки, що не дозволяє їм здійснювати розширеного відтворення. Водночас, середньостатистична сім'я в Україні від 50 до 55 % коштів витрачає на продовольчі товари та харчування поза домом [14]. У Польщі, Чехії та Угорщині, наприклад, на продовольчі потреби припадає від 16,5 % до 18,3 % споживчих витрат [15]. Більше того, зі 100 % грошових витрат на харчування, в Україні 44 % припадає на тваринницьку продукцію (на м'ясо-молочну, рибну продукцію і яйця курячі) [16, с. 73].

На рис. 1 представлено спрощений ланцюг поставок тваринницької продукції від сільськогосподарського виробника до кінцевого споживача.

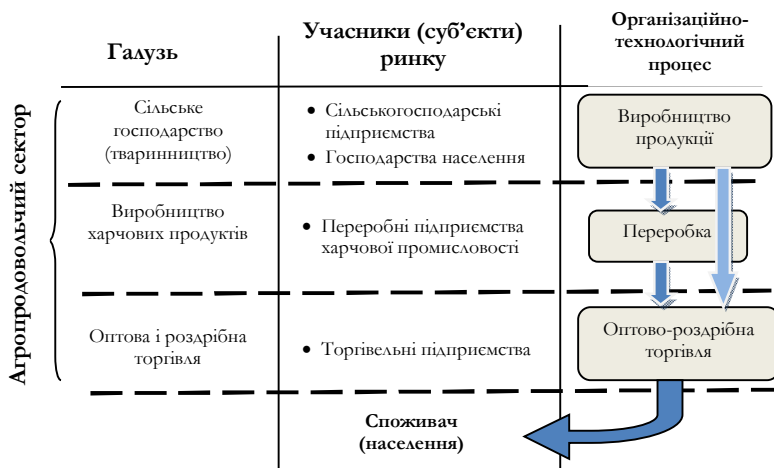

Рис. 1. Блок-схема ланцюга поставок тваринницької продукції

Джерело: розроблено автором

Наступним етапом дослідження стало опрацювання середніх цін реалізації продукції тваринництва у січні 2019 року, а саме, цін сільськогосподарських підприємств на етапі виробництва продукції, цін виробників промислової продукції на етапі переробки і середніх споживчих цін на товари (послуги) на етапі оптово-роздрібної торгівлі [17]. Отже, ціновий ланцюг є поетапним процесом формування цін на продукти харчування від цін виробників сільськогосподарської продукції, оптово-відпускних цін виробників продуктів харчування (переробних підприємств), цін оптової ланки сфери торгівлі до роздрібних цін торговельних мереж і продовольчих ринків, а саме, до споживчих цін.

До складу споживчої ціни реалізації (рис. 2) входить розмір грошової маси, який отримує кожний учасник ринку на певному етапі просування продукції (виробництва, переробки, торгівлі).

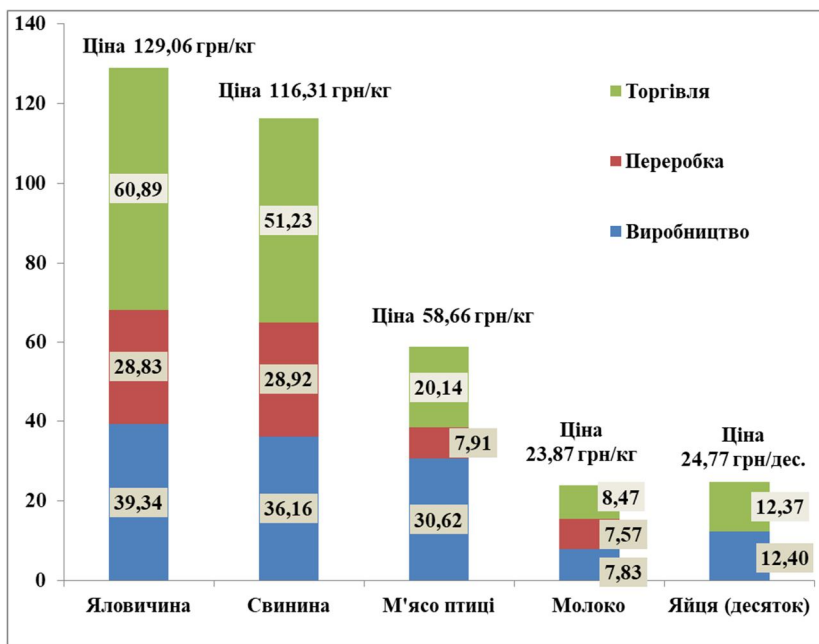

Рис. 2. Склад споживчих цін продукції тваринництва (січень 2019 року), грн/кг

Джерело: сформовано автором на основі даних Державної служби статистики України [17].

Структура цінового ланцюга на тваринницьку продукцію (рис. 3) має такий вигляд: виробники м'ясомолочної продукції отримують від 30 % до 33 % грошової маси, виробники продукції птахівництва до 52 %; переробні підприємства харчової промисловості отримують від 13,5 % від переробки м'яса птиці, 22-25 % – м'яса яловичини та свинини, до майже 32 % від переробки молока; частка представників оптово-роздрібною торгівлі становить від 34 % до 50 % споживчої ціни тваринницької продукції.

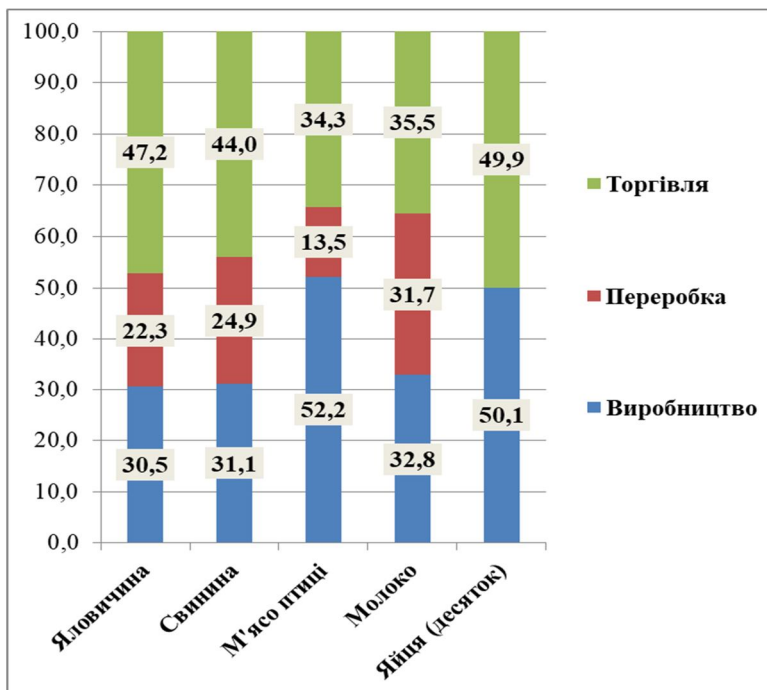

Рис. 3. Структура споживчих цін продукції тваринництва (січень 2019 року), %

Джерело: розраховано автором

Наступним етапом дослідження є аналіз основних соціально-економічних показників розвитку країни. Метою проведення такого аналізу є окреслення існуючого єдиного економічного простору, за яким можна аргументувати цінову політику кожного суб'єкта економічних відносин (таблиця).

Основні соціально-економічні показники України

Показник	Роки						2017 р. у % до 2010 р.
	2010	2013	2014	2015	2016	2017	
1. Чисельність постійного населення (на кінець року), млн осіб	45,6	45,2	42,8	42,6	42,4	42,2	92,5
2. Валовий внутрішній продукт (ВВП), у розрахунку на 1 особу:							
– грн	24429	33473	36904	46413	55899	70210	287,4
– дол. США ¹	2974,0	4030,3	3014,6	2115,4	2185,9	2640,3	88,8
3. Частка сільського господарства у ВВП, %	7,4	8,8	10,2	12,1	11,7	10,2	+2,8 в.п.
4. Частка господарств населення у виробництві продукції тваринництва, %	61,2	56,5	54,5	54,5	54,4	54,2	-7 в.п.
5. Розмір державного та гарантованого держборгу до ВВП, %	39,9	40,1	70,2	79,4	81,0	71,8	+31,9 в.п.
6. Державний борг у розрахунку на 1 особу:							
– грн	9 479	12 923	25 714	36 906	45 513	50 751	535,4
– дол. США	1 191	1 617	1 631	1 538	1 674	1 808	151,9
7. Індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), %	109,1	100,5	124,9	143,3	112,4	113,7	x
8. Середньомісячна номінальна заробітна плата штатних працівників:							
– грн	2 239	3 265	3 480	4 195	5 183	7 104	317,3
– дол. США	282	408	293	192	203	267	94,7
9. Індексів реальної заробітної плати, %	110,5	106,8	86,5	90,1	106,5	118,9	x
10. Рівень безробіття (за методологією МОП), %	8,1	7,2	9,35	9,1	9,3	9,5	+1,4 в.п.
11. Прямі інвестиції з країн світу в економіці України:							
– всього млрд дол. США	40,1	53,2	53,7	40,7	36,2	37,5	93,7
– на 1 особу, дол. США	878,4	1176,5	1254,8	956,0	852,7	888,9	101,2
12. Товарна структура експорту, всього, млрд дол. США	51,4	63,3	53,9	38,1	36,4	43,3	84,2
13. Частина агросектору ² в загальному обсязі експорту, %	19,2	26,7	30,9	38,2	42,0	41,0	+21,8 в.п.
14. Товарна структура імпорту, всього, млрд дол. США	60,4	75,8	54,4	37,5	39,2	49,6	82,2
15. Частина агросектору в загальному обсязі імпорту, %	9,4	10,6	11,1	9,3	9,9	8,7	-0,7 в.п.

Джерело: дані Державної служби статистики України. <http://www.ukerstat.gov.ua/>; ¹ розмір ВВП в доларах США – за даними Світового банку. URL: <http://www.worldbank.org/>; ² Живі тварини, продукти рослинного походження, жири та олія, готові харчові продукти.

Останні 8 років (2010-2017) можемо спостерігати такі зміни: зменшення чисельності постійного населення на 7,5 % до 42,2 млн осіб; зменшення ВВП з розрахунку на 1 особу у дол. США на третину – до 2 640 дол. США; збільшення розміру державного боргу у відсотках до ВВП на 32 в.п. – до 72 %, перетнувши граничний рівень індикатора боргової безпеки держави у 60 % ВВП, що свідчить про динамічне зниження рівня боргової безпеки країни.

Ще у 1812 році український просвітитель, вчений і винахідник В. Каразін (засновник Харківського національного університету) застерігав щодо небезпеки фінансово-кредитної політики, орієнтованої на боргове фінансування бюджетного дефіциту та зовнішні джерела інвестицій: «Борг породжує борг, це велика істина стосовно й окремих людей, і цілих держав» [18, с. 26]. Вчений аргументував положення про те, що єдиним надійним засобом зміцнення курсу національної грошової одиниці та позицій країни у зовнішньому економічному просторі є розвиток власного виробництва, зовнішньоторговельної політики та інституційних реформ з метою активізації внутрішніх чинників економічного прогресу [18, с. 235]. При цьому, активну роль у розвитку і вітчизняного сільського господарства, і промисловості вчений надавав саме державі, зокрема політиці захисту від іноземної конкуренції [19, с. 154].

Розроблена відомим німецьким вченим Ф. Лістом програма національно-державного будівництва та модернізації у своїй основі також мала комплекс заходів економічного розвитку, які включали та активізували, насамперед, внутрішні продуктивні сили. І сьогодні, через майже 2 століття, В. Небрат наголошує, що «протекціонізм і лібералізм мають однаково слугувати вирішенню завдань економічного розвитку та підвищення народного добробуту» [19, с. 165].

Відносно стану та вагомості діяльності сільського господарства, спостерігаємо збільшення частки зазначеної галузі у структурі ВВП до 10,2 %; одночасно дещо зменшується частка господарств населення у виробництві продукції тваринництва до 54,2 %. Помітно збільшується відсоток експортованої агропродовольчої продукції в загальному обсязі експорту з 19,2 % (2010 рік) до 41 % (2017 рік).

У зв'язку із зменшенням платоспроможності населення на третину (порівнюючи із 2013 роком), індикатор достатності споживання продуктів харчування населенням значно менший за 1. Так, за результатами 2017 року населення фактично споживає м'яса та м'ясопродуктів 65 % раціональної норми у 80 кг на рік, молока і молокопродуктів – 53,6 % (норма 380 кг), яєць – 93,1 % (норма 290 штук), риби і рибопродуктів – 52,5 % (норма 20 кг).

Аналіз динаміки змін основних соціально-економічних показників викриває існування цілої низки фінансових і соціальних проблем, особливо щодо боргової та продовольчої безпеки. Наслідком погіршення соціально-економічного стану населення є збільшення на 22 відсоткових пункти частки агропродовольчого сектора в загальному обсязі експорту.

Висновки. Отже, підсумовуючи дослідження, зазначимо, що дуальна структура виробництва продукції тваринництва (54,2 % виробляється господарствами населення та 47,8 % – підприємствами) і низький рівень платоспроможності населення є одними з головних стримуючих факторів соціально-економічного розвитку як села, так і країни в цілому. Оскільки основною проблемою сьогодення залишається недосконалість механізму ціноутворення на продукцію, учасниками якого є численність і різногалузевість суб'єктів агропродовольчого ринку. У структурі споживчої ціни продукції тваринництва частка сільськогосподарських виробників становить, в середньому, 30-35 % грошової виручки; переробні підприємства отримують 13,5 % від переробки м'яса птиці, 22-25 % – м'яса яловичини та свинини і 32 % – від переробки молока; частка доходу суб'єктів торгівлі коливається від 34 % до 50 %. Така структура споживчих цін не дозволяє сільськогосподарським товаровиробникам здійснювати розширене відтворення бізнесу, стримує розвиток аграрного сектора і села. Водночас, на фоні зниження купівельної спроможності населення, сформовані споживчі ціни не дозволяють довести норми споживання населенням основних продуктів харчування до науково обґрунтованих. Індикатор достатності споживання м'яса та м'ясопродуктів становить 65 %, молока і молокопродуктів – 53,6 %.

Власні висновки із спостереження за трансформацією економічного простору та особливостями сучасної практики ведення бізнесу дозволяють нам стверджувати, що ключовим фактором гармонійного розвитку економічних відносин між усіма учасниками ринку виступають саме інтеграційні процеси як у середині агропродовольчого сектора, так і зі споживачами кінцевої продукції. Виявлено, що, з одного боку, наслідком внутрішнього інтегрування є досягнення найкращих пропорцій створення доданої вартості; з іншого – поліпшення основних соціально-економічних показників розвитку як села, так і країни в цілому. Дослідження зазначених питань дають можливість обґрунтувати стратегічний напрям розвитку агропродовольчого сектора, що має практичну значущість під час прийняття рішень щодо державного регулювання питань продовольчої безпеки країни.

Література.

1. **Боднар О.В., Козак О.А., Копитець Н.Г.** Напрями врегулювання взаємовідносин виробників, продавців і споживачів соціально-значимих продуктів харчування. *Економіка АПК*. 2014. № 2. С. 42-50.

2. **Шпичак О.М.** Проблема ціноутворення в контексті купівельної спроможності населення та інфляційних процесів. *Економіка АПК*. 2016. № 6. С. 59-70.

3. **Шпичак О.М.** Аналіз поточної кон'юнктури і прогноз ринків тваринницької продукції в Україні: монографія / **Шпичак О.М., Боднар О.В., Шпичак О.О.** [та ін.] ; за ред. акад. НААН **О.М. Шпичака** ; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. 301 с.

4. **Шпичак О.М., Боднар О.В., Шпичак О.О.** Теоретико-методологічні та практичні основи ціноутворення: [колект. монографія] ; [за ред. акад. НААН О. М. Шпичака]. Київ : Компринт, 2017. 544 с.

5. Ціни, витрати, прибутки агровиробництва та інфраструктура продовольчих ринків України / **О.М. Шпичак, П.Т. Саблук, В.П. Ситник, З.П. Ніколаєва** [та ін.] ред.: **О.М. Шпичак**. Київ, 2000. 585 с.

6. **Пархомець М.К., Матвійчук М.З.** Ціноутворення у підприємствах агропромислового виробництва: організація та методики: [Монографія] за ред. **М.К. Пархомця**. Тернопіль: ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2012. 228 с.

7. **Жегус О.В., Попова А.О., Парцирна Т.М.** Теорія та практика ціноутворення у системі маркетингу: монографія. Харків : ХДУХТ, 2013. 250 с.

8. **Varahona J.F., Chulaphan W.** (2017). Price transmission between world food prices and different consumer food price indices in Thailand, *Kasetsart Journal of Social Sciences*. URL: <http://dx.doi.org/10.1016/j.kjss.2017.07.008>

9. **Hassouneh I., Serra T. & Gil J.M.** (2010). Price transmission in the Spanish bovine sector: the BSE effect. *Agric. Econ.*, 41 (1), 33-42. DOI: 10.1111/j.1574-0862.2009.00423.x.

10. **Karikallio H.** (2015). Cross-commodity price transmission and integration of the EU livestock market of pork and beef: panel time-series approach. *In Agriculture in an Interconnected World: Proc. Conference of the International Association of Agricultural Economists*, 9-14 August, Milan, 41 pp. URL: <http://purl.umn.edu/211832>.

11. **Kimmel, Sheldon** (2009). Why Prices Rise Faster than They Fall (July 1, 2009). URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1435072>.

12. **Liu X.** (2011). Horizontal price transmission of the Finnish meat sector with major EU players. *In Proc. International Congress of the European Association of Agricultural Economists*, 30 August – 2 September, Zurich, Switzerland. URL: <http://purl.umn.edu/114380> (accessed on 13 June 2016).

13. **Vavra P. & Goodwin B.** (2005). Analysis of price transmission along the food chain. *OECD Publishing*, Paris. DOI:10.1787/752335872456.

14. Витрати і ресурси домогосподарств України у III кварталі 2018 року (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України) / Статистичний бюлетень. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

15. Percent of consumer expenditures spent on food, alcoholic beverages, and tobacco that were consumed at home, by selected countries, 2016. URL : https://www.ers.usda.gov/media/9943/food_alcohol.xls

16. **Кравченко О.М., Аманов Б.** Динамика цен реализации продукции животноводства и финансовых результатов аграрных предприятий Украины. *East European Scientific Journal*. Warsaw, Poland, № 1 (17), 2017. Part 2. pp. 72-76.

17. Середні ціни реалізації сільськогосподарської продукції; Середні ціни виробників промислової продукції; Середні споживчі ціни на товари (послуги) / Державна служба статистики України. Київ. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

18. **Каразин В.Н.** Сочинения, письма и бумаги В.Н. Каразина, собранные и редактированные проф. Д.И. Багалеем / **Васильй Назарович Каразин, Дмитрий Иванович Багалея**. Харьков : В Университетской типографии, 1910 . XIX, 927 с.

19. **Небрат В.В.** Историчний вимір трендів зовнішньоекономічної політики. *Економіка України*. 2017. № 5-6. С. 151-168.

References.

1. **Bodnar O.V., Kozak O.A., & Kopytets' N.H.** (2014). Napryamy vrehulyuvannya vzayemovidnosyn vyrobnykiv, prodavtsiv i spozhyvachiv sotsial'no-znachymykh produktiv kharchuvannya [Directions of settlement of mutual relations of producers, salespeople and consumers of socialmeaningful foodstuffs]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No. 2, pp. 42-50 [in Ukrainian].

2. **Shpychak O.M.** (2016). Problema tsinoutvorennia v konteksti kupivel'noi spromozhnosti naselennia ta inflatsiinykh protsesiv [The problem of pricing in the context of purchasing power of population and inflation processes]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No. 6, pp. 59-70 [in Ukrainian].

3. **Shpychak O.M., Bodnar O.V., & Shpychak O.O.** (2017). *Analiz potочноi kon'iunktury i probnoz rynkiv tvarynynts'koi produktsii v Ukraini* [Analysis of the current situation and forecast of livestock markets in Ukraine]. Kyiv : NNT's «IAE», p. 301 [in Ukrainian].

4. **Shpychak O.M., Bodnar O.V., & Shpychak O.O.** (2017). *Teoretyko-metodolobichni ta praktychni osnovy tsinoutvorennia* [Theoretical, methodological and practical bases of pricing]. Kyiv : Kompyrnt, p. 544 [in Ukrainian].

5. **Shpychak O.M., Sabluk P.T., Sytnyk V.P., & Nikolaieva Z.P.** (2000). *Tsiny, vytraty, prybutky ahrovyrobnytstva ta infrastruktura prodovol'chykh rynkiv Ukrainy* [Prices, costs, profits of agricultural production and infrastructure of the food markets of Ukraine]. Kyiv, p. 585 [in Ukrainian].

6. **Parkhomets' M.K., & Matvijchuk M.Z.** (2012). *Tsinoutvorennia u pidpriemstvakh ahroprymyshlovoho vyrobnytstva: orhanizatsiia ta metodyky*. [Pricing in Agribusiness Enterprises: Organization and Methods]. Ternopil': VPT's «Ekonomichna dumka TNEU», p. 228 [in Ukrainian].

7. **Zhehus O.V., Popova L.O., & Partsyra T.M.** (2013). *Teoriia ta praktyka tsinoutvorennia u systemi marketynbu* [The theory and practice of pricing in the marketing system]. Kharkiv : KhDUKKhT, p. 250 [in Ukrainian].

8. **Barahona J.F., & Chulaphan W.** (2017). Price transmission between world food prices and different consumer food price indices in Thailand, *Kasetsart Journal of Social Sciences*. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.1016/j.kjss.2017.07.008> [in English].

9. **Hassouneh I., Serra T., & Gil J. M.** (2010). Price transmission in the Spanish bovine sector: the BSE effect. *Agric. Econ.*, 41 (1), pp. 33-42. DOI: 10.1111/j.1574-0862.2009.00423.x. [in English].

10. **Karikallio H.** (2015). Cross-commodity price transmission and integration of the EU livestock market of pork and beef: panel time-series approach. *In Agriculture in an Interconnected World: Proc. Conference of the International Association of Agricultural Economists*, 9-14 August, Milan, p. 41. Retrieved from <http://purl.umn.edu/211832>. [in English].

11. **Kimmel, Sheldon** (2009). Why Prices Rise Faster than They Fall (July 1, 2009). Retrieved from SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1435072> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1435072> [in English].

12. **Liu X.** (2011). Horizontal price transmission of the Finnish meat sector with major EU players. *In Proc. International Congress of the European Association of Agricultural Economists*, 30 August – 2 September, Zurich, Switzerland. Retrieved from <http://purl.umn.edu/114380> (accessed on 13.06.2016) [in English].

13. **Vavra P., & Goodwin B.** (2005). Analysis of price transmission along the food chain. *OECD Publishing*, Paris. DOI:10.1787/752335872456. [in English].

14. Household expenditures and resources of Ukraine in Q3 2018 (according to a sample survey of living conditions of Ukrainian households) / Statistical bulletin. State Statistics Service of Ukraine. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].

15. Percent of consumer expenditures spent on food, alcoholic beverages, and tobacco that were consumed at home, by selected countries, 2016. Retrieved from https://www.ers.usda.gov/media/9943/food_alcohol.xls [in English].

16. **Kravchenko O.M., & Amanov B.** (2017). Dynamyka tsen realizatsyy produktiv zhyvotnovodstva y fynansovykh rezul'tatov ahrarykh predpriyatyj Ukrainy. [Dynamics of selling prices of livestock products and financial results of agricultural enterprises of Ukraine]. *East European Scientific Journal*. Warsaw, Poland, No. 1 (17), Part 2, pp. 72-76 [in Russian].

17. Average selling prices of agricultural products; Average prices of producers of industrial products; Average consumer prices for goods (services). *State Statistics Service of Ukraine*. Kyiv. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

18. **Karazyn V.N.** (1910). *Sochyneniya, pys'ma y bumahy V.N. Karazyina, sobrannyye y redaktyrovannyye prof. D.Y. Babaleem. [Works, letters and papers of V.N. Karazin, compiled and edited by prof. D.I. Bagaley]*. Khar'kov : V Unyversytetskoj typhografyy, p. 927 [in Russian].

19. **Nebrat V.V.** (2017). Istorychnyj vymir trendiv zovnishn'oekonomichnoi polityky. [Historical measurement of foreign economic policy trends]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*. No. 5-6, pp. 151-168 [in Ukrainian].

Анотація.

Кравченко О.М. Механізм формування цінового ланцюга на тваринницьку продукцію в сучасних умовах розвитку України.

Метою дослідження стало кількісна оцінка механізму ціноутворення на продукцію тваринництва та аналіз основних соціально-економічних показників розвитку країни задля обґрунтування напрямів інтеграційних процесів між основними учасниками агропродовольчого ринку. Для досягнення поставленої мети використано системний підхід, методи узагальнення, індукції, дедукції, аналізу, синтезу та порівняння. Результатом дослідження стало розширення знань щодо особливостей формування цінового ланцюга на тваринницьку продукцію; представлення спрощеної схеми ланцюга поставок тваринницької продукції; кількісне визначення частки кожного учасника цінового ланцюга. Дослідження зазначених питань дало можливість обґрунтувати стратегічний напрям розвитку агропродовольчого сектора, що має практичну значущість під час прийняття рішень щодо державного регулювання питань продовольчої безпеки країни.

Ключові слова: механізм ціноутворення, ціновий ланцюг, продукція тваринництва, агропродовольчий ринок, структура споживчої ціни, соціально-економічні показники.

Аннотация.

Кравченко О.М. Механизм формирования ценовой цепи на животноводческую продукцию в современных условиях развития Украины.

Целью исследования стало количественная оценка механизма ценообразования на продукцию животноводства и анализ основных социально-экономических показателей развития страны для обоснования направлений интеграционных процессов между основными участниками агропродовольственного рынка. Для достижения поставленной цели использованы системный подход, методы обобщения, индукции, дедукции, анализа, синтеза и сравнения. Результатом исследования стало расширение знаний об особенностях формирования ценовой цепи на животноводческую продукцию; представлення упрощенной схемы цепи поставок животноводческой продукции; количественное определение доли каждого участника ценового цепи. Исследование указанных вопросов позволило обосновать стратегическое направление развития агропродовольственного сектора, имеет практическую значимость при принятии решений по государственному регулированию вопросов продовольственной безопасности страны.

Ключевые слова: механизм ценообразования, ценовая цепь, продукция животноводства, агропродовольственный рынок, структура потребительской цены, социально-экономические показатели.

Abstract.

Kravchenko O.M. The mechanism of formation of the price chain for livestock products in modern conditions of development of Ukraine.

The purpose of the study was to carry out a quantitative assessment of the livestock products pricing mechanism and to analyze the main social and economic indicators of the country's development in order to justify the directions of integration processes between the main participants of the agrofood market. A systematic approach, methods of generalization, induction, deduction, analysis, synthesis and comparison were used to achieve this goal. As a result of the studies knowledge

about the features of formation of the livestock products price chain, was expanded; included a presentation of a simplified scheme of the livestock products supply chain; a quantitative determination of the share of each participant of the price chain. Study of these issues allows to justify the strategic direction of development of the agrofood sector, which is of practical importance when making decisions on state regulation of food security issues of the country.

Key words: *a pricing mechanism, price chain, livestock products, agrofood market, structure of consumer prices, social and economic indicators.*

УДК 331.5(477)

НЕФОРМАЛЬНА ЗАЙНЯТІСТЬ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

ПАВЛЕНКО Н.В., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зайнятість населення виступає одним із найбільш інформативних маркерів економічного становища будь-якої країни. В ній віддзеркалюється ціла низка проблем: від структурних пропорцій економіки до рівня соціального забезпечення населення.

В умовах формування соціально орієнтованої економіки важливим стає не лише рівень зайнятості, але і її характер, який відрізняється у формальному та неформальному сегментах ринку праці та по-різному впливає на якість життя населення. Кожна людина має право на працю, і остання має бути підною, тобто здійснюватися у певних правових рамках та передбачати гарантії соціального захисту. На жаль, ці умови не завжди можуть бути дотримані, особливо в умовах трансформації економічної системи та її кризового стану. Це сприяє поширенню неформальної зайнятості, яка в Україні охопила вже майже чверть зайнятого населення. Враховуючи, що цей тип зайнятості має негативні соціально-економічні наслідки, його дослідження є особливо актуальним на сучасному етапі розвитку ринку праці в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні і практичні аспекти неформальної зайнятості населення висвітлюються у роботах В. Гімпельсона, Р. Капелюшнікова, Т. Базиленко, Д. Стребкова, П. Петракова. Серед українських вчених аналізом цих проблем займалися І. Гнибіденко, Е. Лібанова, О. Макарова, П. Саблук, М. Соколик, В. Юрчишин та ін. Але, оскільки цей сегмент ринку праці є дуже рухливим, він потребує постійного моніторингу і виявлення нових тенденцій розвитку.